

BİR TARİH VEYA FELSEFE İNCELEMESİNİN TEMEL BAĞLAMI OLARAK KÜRTLER NASIL VARDIR?

Muhammet ÖZDEMİR*

Abstract

In this study, in terms of the usual usage conditions history, philosophy and social sciences, Kurds, providing an objective context for understanding the nature of the relationship between knowledge produced in their own rights. Something of interest for this study, the epistemological status of knowledge about the Kurds have been created and the real experience is whether consume or not. The effects of Orientalism as a basic concept of the Middle East and the third world can be traced through colonialism epistemology. Study, "What is the social existence as a form of socialization style or the Kurds?" Question the person who conceptualized Kurdish state "Kurds" seeks to make clear that in creation through the earthly conditions of epistemology. Awareness of Kurdish nationalism in anthropological research in the design of the divided Muslim existence is seen close to nationalism and modernity. Here, Islam and nationalism justify the persecution of the earthly conditions, is credited as being a precondition of the modern umbrella providing progressive freedom. So text is concentrated to another detail texts with the Kurdish subject between psychological relationship except epistemology and propaganda.

Key Words: Turkey, Kurdish, History, Philosophy, Epistemology, Orientalism, Postcolonialism, Antropology.

Giriş

Bu yazının amacı, Türkiye’de özellikle son yıllarda ilgi çekici bir araştırma bağlamı olarak belirginleşen Kürtlerin nasıl bir sosyal bilim koşullanması özelinde ve hangi yöntemlerle ele alınabildiklerini metodolojik olarak tartışmaya açmaktır. Toplumsal ve siyasi açılardan bir mesele olarak görünür hale gelen “Kürt sorunu” ile Kürtlerin bizzat varoluşları ve bir bilimsel incelemeye konu oluşları arasındaki tarihsel veya felsefi ayrıntılar genellikle geçiştirilmektedir. Söz konusu ayrıntılar ile kastedilen, sosyoloji, antropoloji, siyaset bilim, tarih ve felsefe gibi bilgi-iktidar ilişkileri bağlamında farklı anlamları beraberlerinde dolaylayan sosyal bilimlerin Kürtleri soruşturma tarzları ile hem Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’da, hem de Türkiye ve bölge ülkelerinde yapılan çeşitli incelemelerin Kürtçe varoluşu nasıl alımladıklarıdır. Daha açık bir deyişle, Kürtlerin hangi tür bilginin nasıl konusu oldukları henüz soruşturulmamış temel bir sorundur ve bizim tartışmaya açmak istediğimiz, Kürtlerin akademik bir bilgi problemi olmalarının içeriğidir. Çünkü oryantizm özelinde bilgi nesnesi olan etnik, dinsel, kültürel ve cinsel varoluşların birer bilgi nesnesi olmalarıyla bunların oryantizm dışında bizzat ele alınışları birbirinden oldukça farklı bilgi nitelikleri yaratmaktadır. Ayrıca oryantizm bağlamında değerlendirilebilecek akademik çalışmalar Postkolonyalizm özelinde antropolojinin muhatapları olarak anlaşılmakta ve farklı bilgi-iktidar ilişkilerine göndermede bulunmaktadır.

“Elifbâ”sı beraber yaşadıkları Türklerde daha önce görünür olduğu şekilde “alfabe”ye dönüştürülen Kürtlerin ya da Kürt hareketinin bizzat akademik bilince sahip olmaları veya olmamaları önemli değildir. Ne var ki, etnik çalışmalar ile kültürel çalışmalar arasında yeni oryantist antropolojinin neresinde buldukları netleştirilmemiş bir toplumsal varoluş tarzından açığa çıkanların, gerçek bir tarihsel inceleme veya gerçek bir tarihi varsayan bir felsefi incelemenin konusu olabilmeleri –hiç olmazsa modern sosyal bilimler açısından-

mümkün değildir. Meselenin metodolojik yanı bizzat Kürtlerle ilgili veya onlarla sınırlı değildir; ama evrensel bilgiyle arasındaki ilişkinin mahiyeti hakkında gerçekçi bir bilgiye sahip olmak bizzat birer özne olarak önce Kürtlerin hakkıdır. İnsanlar bilinç ve gelişim detaylarından emin olamadıkları bilgi içeriklerini genellikle sakıncalı bulurlar ve hangi bilgi türüne nasıl konu edildiklerini bilmek isterler. Tarih ve felsefe, işaret ettiğimiz bilinç ve gelişim detayları bakımından iki önemli çalışma ve değerlendirme alanıdır. Her ikisi de bilgi ile ilişkinin mahiyeti hakkında gerçekçi veriler için birer ölçüt niteliğindedirler. Bu çalışma, tarihsel veya felsefi incelemelerin konusu olabilmek bakımından Kürtlerin çağdaş dönemlerdeki durumlarını analiz etmeyi taahhüt etmektedir.

1. Adlandırma ve Yöntem Sorunu

Öncelikle belirtmek gerekir ki, ekonomik, askeri ve siyasi olarak gelişmiş toplumlar tarafından yaratılan kültürel propagandada kendilerine “üçüncü dünya” olarak işarette bulunan ve bu adlandırmanın genellikle bizzat sahiplenildiği toplumların bilgi konusu edilmeleri daima bir adlandırma ve yöntem sorunuyla beraber var olmaktadır. Günümüzde inkâr edilemez bir olgu olarak teslim edilen sömürge veya koloni ölçütünü merkeze alarak söz konusu toplumların bilgiyle ilişkilerinin mahiyeti hakkında güvenli bir barınak taahhüt eden postkolonyalizm, bu adlandırma ve yöntem sorununa en yoğun değinen yeni eleştirel bağlamlardan birisidir. Belki başka kavramsal ölçütlerle daha güvenli öznel eleştiriler icra etmek mümkündür; ama şimdilik bizim için postkolonyalizm, ilkin aydınlanmayı fazla genişletilmiş insanlık tarihi açısından yanlış bir teşhis olarak yorumlaması bakımından,(Mishra; Hodge, 2005: 376-377) ikinci olarak ise, Edward William Said’in (1935-2003) Türkçeye *Şarkiyatçılık* olarak çevrilen eserinin 1978 yılında yayınlanmasından itibaren bizzat “Doğu”nun modern Avrupa’nın icat ettiği bir bilgi nesnesi ve içeriği olduğunu eleştirilerinin merkezine yerleştiriyor olması bakımından çığır açıcıdır. (Klaren, 2008:131-132), “Postcolonial” terimi, bir coğrafya için “II. Dünya Savaşı” olarak algılanan gelen büyük yıkımın ardından İngilizce konuşulan ülkelerde sömürgeciliğe dair eleştirel çalışmalar (“critical studies of colonialism”) ile ve postmodern perspektiflerin etkisi altında sömürge edebiyatıyla birlikte gelişmeye başladı.(Coronoil, 2008:399) 1980’lerde Kuzey Amerika’yı işgal eden ve o zamandan beri epeyce tüketilmiş olan postkolonyal soruşturma tarzının, (Klaren, 2008:130), Kürt sorununun bilgiyle ilişkisinin mahiyetini teşhis edecek nitelikte bir adlandırma ve yöntem tahliline imkân vereceğini düşünürüz.

Türkiye’deki Kürt meselesi ve Kürdistan tartışmasında sözgelimi “Şeyh Said Ayaklanması”nın (1925) yarattığı önemli bir hafıza mevcuttur. Bu hafızanın ele alınışında, arka planının ve aşama aşama gelişmesinin, sonra algılanma içeriğinin ortaya konulmasında kayda değer bir terminolojik zorluk bulunmaktadır. Meseleye gerçek anlamda tarihsel bir olay olarak değil de antropolojik nitelikte bir olay olarak yaklaşan Lâle Yalçın-Heckmann, “Şeyh Said Ayaklanması”nın çoğunlukla etnik ve milliyetçi temelli bir İslâm ayaklanması olduğu yorumunda bulunmaktadır. Kürtler arasındaki İslâm’dan çok Kürt etnisitesi ve milliyetçiliğiyle ilgilendiğini açıkça ifade eden Yalçın-Heckmann, Türkiye’nin Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yoğunlukla yaşanan Kürt meselesinin, etnisite, milliyet, İslâm ve sosyal hareketler kavramlarıyla ilişki halinde olduğunu belirtmekte ve meseleyi sosyolojik bir mesele olarak teşhis etmektedir. Bu arada Kürt hareketiyle ilgili tarihsel, sosyolojik ve siyasi çalışmaları kendi örnek incelemesinde bir araya getireceğini dile getirmektedir. Başlığı “Türkiye’deki Kürtler Arasındaki Etnik İslâm ve Milliyetçilik” olarak belirlenmiş ve antropolojik niteliği haiz modernist bir çalışmanın başka türlü olması beklenemezdi. Yalçın-Heckmann açısından bakıldığında Marksist-Leninist bir yönlendirmeye

sahip Kürt İşçi Partisi (PKK) incelemenin görünmeyen merkezindeymiş gibi bir izlenim verebilir. Ona göre, Kürtler arasında etnik ilgilerle milliyetçi tutumlar ve bir evrensellik anlamında İslâm birbirlerini kuruyor görünmektedirler. Biri milliyetçiliğe diğeryse fundamentalizme göndermede bulunuyor olduğuna göre(Yalçın-Heckmann, 1991:102-120) herhalde milliyetçilik daha ileri bir harekettir; çünkü Batı Avrupa’da ortaya çıkan milliyetçilik hareketiydi. O halde “Şeyh Said Ayaklanması”, dini, kabilesel ve nasyonalist bir ayaklanmaydı.(Tapper, Heckmann 1991:14)

Yalçın-Heckmann’ın “Şeyh Said Ayaklanması” özelinden hareketle meseleye antropolojik bağlamda ve politik sosyoloji zemininde yaklaşarak adlandırmayı “etnik ve milliyetçilik temelli İslâm” üzerinden yapmasında ünlü Kürt antropoloğu Martin Van Bruneissen’in *Ağa, Şeyh, Devlet* adlı çalışması etkilidir. (Tapper, Heckmann 1991:14) Uzmanlık alanı Kürtler olan bir antropolog olmasını, 1967 yılında henüz bir fizik öğrencisiyken bölgeye yaptığı bir ziyaret esnasında Kürdistan karşısında huşuya kapılmasına bağlayan Bruneissen,(Bruneissen, 2004:11) Kürtlerin geçmişten beri milli bir bilince sahip olduklarını öne sürer ve erken olduğunu düşündüğü bir tarih olarak da 17. yüzyılı alır. Ahmed-i Hânî’nin Türkleri, Arapları ve Farısları itaati altına alacak bir Kürt devleti hayaliyle yaşadığını ona ait bir şiir alıntısıyla temellendirmeye ve böylece Kürt milli şuurunun çok önceleri ortaya çıkmış olduğunu göstermeye çalışan Bruneissen, (Bruneissen, 2004:390) çağdaş bir bakış açısıyla “Şeyh Said Ayaklanması”nın olumsuz neticesinin Kürdistan’ın pasifize edilmesi gayretlerinin bir parçası olduğunu dile getirmektedir. (Bruneissen, 2004:430) Bu antropolog, daha genel olarak Ehlisünnet vel-Cemâat olarak bilinen İslâmî fırkanın içerisinden gelen Nakşibendîlik ve Kadrîlik gibi tarikatları da Kürt milliyetçilik tarihinin içerisinden okumaya ve hatta Nakşibendî tarikatı mensuplarınca tarikat soykütüğünde önemli bir yer tutan Şeyh Hâlid-i Bağdâdî’yi de bir aşama olarak görmeye eğilimli durmaktadır. (Bruneissen, 2004:330-339) ***

Mesela Ebû Hâmid el-Gazâlî gibi tarihsel olarak oldukça eski kalan Müslüman düşünürlerin Kürtler hakkında –hatta sözgelimi Türkler hakkında- yazdıklarına vakıf olsa, Bruneissen acaba ne düşünürdü? Gazâlî’nin kullandığı Arapça cümlenin Türkçe karşılığı tam da şöyledir:

Bir toplumsal tarz da (“fırkatün”) mutluluğun amacının üstün gelme, istila, adam öldürme, kırıp geçirme, yağma yapma ve esirleştirmede bulunduğu fikrindedir. Bu, bedevi Araplar, Kürtler ve ahmakların çoğunluğunun yoludur. (Gazâlî, 1986:178)

Daha naif bir okur, daha ileriki bir sayfada Türklerin de hiç olmazsa kısmen dinsiz ve şeriatsız bir toplum olarak betimlendiklerini göstererek Gazâlî’nin *Mişkâtü’l-Envâr* adlı eserine dair yeni bir bağlam yaratabilir.(Gazâlî, 1986:180) Yukarıdaki alıntıda amaç, Kürtlerin kötülenmesi değildir. “Ulusal bilinç” adına üretilen söylemlerin maksatlı oluşturularak meşru görmelerin bile hesaplı bir politikaya hizmet ettiğine ilişkin bir itiraz yaratmaktır. Yoksa Gazâlî’nin amacı da –metne bakan herkesin biraz anlayabileceği üzere- Kürtleri veya Türkleri kötülemek değildir. Arapları da indirgediği halde Farıslara olumsuz bir yakıştırmada bulunmayan Gazâlî’nin saf bir yorumla bir Fars milliyetçisi olduğu söylenemez mi? Bruneissen’in okumaları benzer şekilde biraz maksatlı veya hiç değilse abartılı gibi görünmektedir.

Örnek bir olay olarak “Şeyh Said Ayaklanması”nın ikisi de İngilizce yazan iki Kürt antropoloğu tarafından nasıl alımlandıklarını yukarıdaki aktarımlarda görmüş olduk. Görece

daha kuramsal ve kavramsal bir tahlile geçmeden önce söz konusu aktarımlarda Kürtlerin, temel meselesi Türkiye'deki Türklere ve daha kapsamlı olarak da Müslüman asla sahip Ortadoğulu diğer tüm halklara kendilerini ispat etmek üzere onlarla mücadele olan bir etnik ve milliyetçi harekete tekabül ettikleri söylenebilir. Kabaca Kürtler değerli ve incelenelirdir; çünkü onlar Türkleri, Arapları ve Farsları sevmemektedirler. Kürtlerin Batı Avrupalı veya Kuzey Amerikalılarla herhangi bir problemi yoktur. Çünkü onlar kendilerinin çağdaşlaşmasının ve özgürleşmesinin önündeki engelin bir ulusal ses yaratamama olduğunun ve bu durumun temel müsebbibinin Batılılar olmadıklarını bilmektedirler. Kürtlerin Müslüman görünüşleri onların evrensel boyutları olduğu nispette aslında bilinçsel bir evrimin daha az baskın bir aşamasıdır ve onlar ilerici bir halk olarak çoğunlukla yerel bir mücadelede bulunmaktadır. Yani Kürtlerin özgürlük ve bir ulus olma mücadelelerinin evrensel bir anlamı bulunmamaktadır. O halde sözgelimi Türkiye'deki Kürtlerin hayalleri ancak Türkler, Araplar ve Farslarla sınırlıdır ve söz konusu milletleri dünyadan aldığınızda bu etnik ve milliyetçi hareketi yaratan nesnel bilincin bir varoluş zemini kalmayacaktır. Eksik okumalar ve sınırları belirlemeler, oryantalist okumanın tipik birer özelliği olarak Doğu'yu kurmanın birer göstergesidir. Böylece Kürtleri kuran veya Kürt öznesinin bilincini tarih ve aidiyet bakımından şekillendiren oryantalist bir literatür ve terminolojiden söz etmiş oluyoruz.

Yalçın-Hekmann ve Bruneissen'e başka ünlü Kürt antropologlarını veya oryantalistlerini de eklemek mümkündür. Daha aşağıda geleceği üzere, söz konusu yazarların bizzat birer özne olarak tarihte kendilerini konumlandırma tarzlarıyla nesneleştirdikleri Kürtleri bilginin ana muhtevası olarak kurmaları arasındaki ilişki ve Kürtlerin bu tarihsel kurulmayla edindikleri ilişkinin mahiyeti önemli felsefi problemlere gebedir. Şimdilik bizi burada ilgilendirdiği kadarıyla Kürtlerin nasıl var olduklarına dair bir disiplinler bağlam, adlandırma, yöntem ve terminoloji sorunu mevcuttur. Antropolojik bir çalışmanın Kürtler özelindeki yerel ekonomik, politik, sosyolojik, tarihsel ve psikolojik verileri anlamlandırma tarzı bizzat sözü edilen sosyal bilim dallarının yöntemlerine uygun olarak gerçekleştiriliyor gibi değildir. Varolan bir insani varlık tarzını betimlemeyle onu analiz etme arasındaki hızlı geçişler ve hemen eklenen ahlaki yargılar, sözgelimi Yalçın-Hekmann ve Bruinessen örneğinde ayrıcalıklı öznel konuları da ele vermektedir. Kürtlerin memnun olmadıkları bir hayatın ve arzu ettikleri bir toplumsal varoluş içeriğinin politik mücadeleler serisi, sosyolojik birer görünüm ve Batılıların anladıkları şekilde bir üçüncü dünya modernleşmesinden hangisine tekabül ettiği belli değildir.

Adlandırma ve yöntem sorunu ile somut olarak kastettiğimiz, son zamanlarda "Kürtler" veya "Kürt meselesi" olarak seçilen ve özellikle Kürtçenin aydınlanmacı ulusal bilinçle örülmesinin muhtemel gelişim evrelerine işarette bulunan adlandırmanın ve bu adlandırmaya koşut sürekli mazlum olmuş memnuniyetsiz bir halk görünümü sergilenmesi yönteminin amaç, kapsamlılık, büyük soru ve varsayılan ideal nokta bakımından bilinçsiz görünmesidir. Çünkü mesela zulüm söz konusu olduğunda insana uygun olmayan durumun bir müsebbibinin olması gerektiği ve ilgili müsebbibe dair fazla dolaylamaların bir noktaya bağlanması gereği genellikle ertelenmektedir.

Türkler bizzat Osmanlıların yöneticileri oldukları için onlar adına geçmişte icat edilen müphem müsebbipler İslâm'ın kelâmî olarak Hıristiyanlığa benzetilmesini tavsiye eden bir reçeteye sonlandı. Bilgi insanları yerine siyasetle iç içe aydınlar ordusu bu reçeteyi uygulamaya çalıştı; fakat hala hangi sözcüğün dilde ne anlama gelebileceğine ilişkin gerçekçi bir uzlaşım bile sağlanamadı.(Gencer, 2012: 179-209) Söz konusu reçete işe yaramayınca Türklerle ilgili antropolojik çalışmaların erteleyebileceği bir müphemiyet de kalmadı. Kürtlerin yakınlarındaki en güçlü ve daha iyi donanımlarla yola çıkmış bir örnek tecrübe

olarak Türklerin yaşadıklarına atıfta bulunmamızın sebebi, “bir Türkiye meselesi”, “Osmanlıların çöküşü” ya da “Türk modernleşmesi” gibi adlandırmalarla incelenen insani alanda Türkçe yazan öznelerin, bilginin kaynağı, içeriği, amacı, yöntemi ve yerelliği bakımından hep sessiz kalmış olmalarıdır. Bize göre bunun esas sebebi, onlara öğretilen Türklükte işaret ettiğimiz soru alanlarını gereksinim olarak ortaya çıkaracak bir adlandırma ve yöntem tarzının mevcut olmayışıdır. İslâm’ı yanlış anladıkları için geri kalmış ve çağdaşığa bir şekilde geçiş yapmaları gereken Türklerin tecrübesinden bir tane gelişmiş model çıkmadı ve şimdi gelinen noktada demokratikleşmeyle ilgili sıkıntılardan söz edilerek bu defa Türklük bilincinin önce kendisinden uzaklaşması gerektiği öğütlenmektedir. Mesela Murat Belge yüz yıl önce yaşamış olsaydı muhtemelen Türk milliyetçiliğini savunan aydınlardan birisi olacaktı; fakat şimdi “militarist milliyetçilik”i suçlayarak yeni ertelemeleri mümkün kılmaya çalışan bir eleştirmen aydın konumunda görünüyor.(Belge, 2011:663-673) Bize göre bu durum, bir çeşit acizyetten çok bilinçli yöntemden mahrum oluşla yakından ilişkilidir.

Türklerin yeniden yaratıldığı ve tıpkı Kürtler gibi “elif bâ”larının bile “alfabe”ye dönüştürüldüğü bir süreçte, onlar ile geçerli bilgi arasındaki ilişkinin niteliği yeterince toplumsallaşacak tarzda soruşturulmadı. Günümüzde tıpa tıp aynı olmamakla beraber benzer bir sorun Kürtler için varittir. Türkler için kötü ve geri olan bir milliyetçilik, Kürtler için iyi ve ileri olmaktadır. Bunu güvenceleyen bilgi ölçütü ve bilinç zemini nedir? Kürtlerin zulüm görmüş ve görüyor olmaları söz konusu bilginin ölçütü ve zeminini veriyorsa burada varolan veya icra edilen bilişim değildir; başka bir şeydir. Nitekim felsefeci veya tarihçi Kürtlerin değil, ancak edebiyatçı ve politikacı Kürtlerin varolduğu bir zamanda yaşıyoruz. Böyle bir adlandırma ve yöntem ile gelecek hazır terminoloji sayesinde asıl itiraz edilmesi muhtemel insani varoluş alanlarının da başlamadan bitirilmesi olasılığı vardır. Başka kavramlar gibi milliyetçilik, zulüm ve demokrasi de “iyi” ve “kötü” olmadan önce sadece vardır ve onların ilkin varolmaları üzerinden, sonra ise, işe yararlıklarına bağlanan bir “iyilik” bakımından soruşturulmaları veya icra edilmeleri akla uygundur. Bu bakış açısıyla yaklaşıldığında, Kürtleri “Kürtler” olarak yeniden yaratan bilginin bizzat Kürtler ile ilişkisinin mahiyeti oldukça müphem ve zeminsizdir. Müphemiyet ve zeminsizlik giderildikten sonra “milliyetçilik” veya “demokratlık” olarak adlandırılmış ne varsa bir fayda sağlayabilir.

Özel bir bağlam da Türkçede Kürtler hakkında müstakil olarak kaleme alınmış metinlerle ilgili olmalıdır. Kürtlere ilişkin Türkçe kaleme alınan eserlerin pek çoğu, politik bağlamlardan hareket eden ve akademik bir yöntemden ziyade biraz okuma ve biraz da gezi-gözleme dayanan eserler olup, yazarlarında “bizzat yanlarına giderek Kürtleri gördüm, şimdi doğruları yazıyorum; benden öğrenin” ifadesinde karşılığını bulabilen bir koşullanma mevcuttur. Diyarbakır’da, Mardin’de veya Hakkâri’de birkaç hafta veya ay geçirince bizzat Kürtlerin bile anlayamadıkları önemli sorunlar onlar tarafından anlaşılmakta ve hemen reçetelerden söz edilmektedir. Hele de Hasan Cemal örneğinde olduğu gibi “gerilla” olarak kavranan ve çoğunlukla Arjantinli doktor ve Marksist politikacı Ernesto Che Guevara ile Küba’nın efsanevi lideri Fidel Castro’nun askerlerine benzetilen savaşçılarla da dağlarda birkaç fotoğraf çektirildiğinde, Kürt meselesindeki yetkinlik yeterince ispat edilmiş olmaktadır.(Cemal, 2003; Cemal, 2014) Bunun gibi akademisyen elinden çıkma ve tepkisel tarih yazımını benimseyen bazı eserler de mevcuttur. Mehmet Bayraktar’ın Kürtlere ilişkin araştırması böyle bir tarzda kaleme alınmıştır.(Bayraktar, 2011) Birincisi, Kürtlerin gazetecilikten gelen bir tecrübeyle yeterince disiplinli anlaşılabilirliğini, ikincisi ise, başka bir alandaki birikimin rahatlıkla yansıtılabilirliğini varsayarak herhangi bir adlandırma ve yöntem tartışmasına gerek duymaksızın; üstelik Kürtlere dair bilginin bizzat nesnesiyle ilişkisinin mahiyetini büsbütün göz ardı ederek fikir veren eserler kaleme alabilmişlerdir. Bir

de kuşkusuz siyasi veya sosyal nitelikte propaganda eserleri veya yazıları vardır. Bu örneklerin hiçbiri düşünülerek kararlaştırılmış bir adlandırma, yöntem ve terminolojiye dayanmakta değildir.** Bu durumda sorulabilecek en uygun soru şudur: Kürtlerin veya onlarla ilgilenenlerin “bilgi”den anladıklarının karşılığı nedir? Bilim ve bilimsellik, Kürtçe tarih yazımı için gerçek bir ihtiyaç mıdır?

2. Kürtler: Antropoloji mi Sosyal Bilimler mi?

Meksika asıllı Amerikalı kıdemli bir antropolog olarak Renato Rosaldo, bir makale araştırmasında, kültürel çalışmaların sahiplerini, öznelerini ve nesnelere ele almaktadır. Rosaldo'nun anlatımına göre, kültürel çalışmalar antropolojinin içerisinden doğmuş yeni bir sahadır ve Amerikan çalışmaları gibi gerçek anlamda bir disiplinler araştırma alanı değildir. (Rosaldo, 1994:525)

Rosaldo, kendini tamamlayamamış entelektüel hareketlerin lisansüstü eğitim öğrencileri tarafından incelendiği bir saha olarak gelişen kültürel çalışmalarda iki önemli vakianın bulunduğunu belirtmektedir. Birincisi, soykütüğü açısından bakıldığında, söz konusu alanda incelenen insan varoluşlarının tarihe aidiyetleriyle ilgili bir müphemiyet vardır. Çünkü burada sembolik bir başlangıçla anlamlı kılınan tarihin araştırılan insan problemiyle ilişkisi bulanıktır. Böylelikle aslında uydurulmuş bir tarih ve insan varoluşu üzerinden anlamlandırma girişiminde bulunmaktadır. İkincisi, kültürel çalışmaların kapsamı, yöntemi ve literatürüyle ilgilidir. Fransız yazar Michel Foucault'ya yaslanan bir saha olarak, Raymond Williams, E. P. Thompson ve Antonio Gramsci gibi fikri olarak kültürel Marksizme mensup ve politik ekonomi ve kültür kavramıyla güç arasındaki ilişkilere yoğunlaşmış bir akademisyenler topluluğu tarafından başlatılmıştır. “Toplumsal cinsiyet”, “ırk” ve “cinsellikle ilgili” (“sexuality”) gibi Feminizm bağlamında anlamlı eleştirel kavramların da eklenmesiyle beraber kültürel çalışmalarda önemli felsefi sorular saklı kaldı. Bu alan, tek tip bir toplum kurgusuna ve zulme karşıdır. Fakat zulmün hangi toplumsal temellere nasıl yaslanarak varolduğu ile taraflar arası anlaşmanın muhtemel sosyal zeminlerine ilişkin somut bir tahlil eksiktir. Bütün suç, beyaz insanın hükümlüğüne atıldığında detaylı ve işe yarar bir eleştiri yapılmış olmamaktadır.(Rosaldo, 1994:525-526) İlginç olmayan bir tarzda yerelliklere göre “beyaz insan”ın içinin farklı doldurulduğunu da göz ardı etmemek gereklidir.

Rosaldo'nun antropolojik tahlilleri Kürtlere ilişkin yaratılan akademik bilgi içeriklerinin niteliklerini belirlemek bakımından önemlidir. Burada bizim Kürtler bağlamında söz konusu ettiğimiz epistemolojik durum mesela İslâm, Araplar ve Türkler hakkında yaratılan bilgi içerikleri için de geçerlidir. Rosaldo açısından bakıldığında Amerikan bilimleri gelişmiş bir toplumun vakıa halinde olan veya muhtemel sorun başlıklarıyla ilgilenmekteyken, antropolojinin bir evrim aşamasında ortaya çıkan kültürel çalışmalar, henüz gelişmemiş toplumsal hareketlerin sembolik tarih içerisindeki durumlarıyla ilgilenmektedir. Yani mesela sosyoloji, tarih ve felsefede örtük olarak varsayılmış belirli bir tarih ve aktüellik kavramları, kültürel çalışmaların nesnelere mahrum edilmektedir. Edward W. Said'in “Antropolojinin Muhatapları” başlığı altında sistematik bir problem olarak ele aldığı ötekilerin bilgisi meselesi, gerçek sosyal bilimlere yeterince temas edememenin yanı sıra onlara ilişkin bir epistemolojinin detayları hakkında yeni parametreler yaratmaktadır. Zira Said'e göre Doğulular ve özel olarak Ortadoğulular hakkında üretilmiş bilgiler, hem ikinci dereceden bilgilerdir ve hem de onların almaları gereken politik içerikleri dikte eden bir işleyişe sahiptirler. Haklarında bilgi üretilen insanların birer dilsiz yaratık gibi dile taşınırken başkaları tarafından kendi çıkarlarına göre yeniden yaratıldıkları ve yaratıcıların dünyadan

kopamadıkları bir işleyişten söz ediyoruz. Bu durum, antropolojinin muhataplarının edilgenleştirildiği ve epistemolojinin dolaylı ölçütü kıldıkları bir ilişki biçimini ele vermektedir.(Said, 2000:69-86)

Kürtler hakkında yaratılmış anlatıların modern Batı tecrübesini mümkün her insani tarih için geçerli kıldığını hatırlamak lüzumludur. Sosyal bilimlerin içinden antropoloji ve onun sınırları içinden de kültürel çalışmaların bir sorunu olarak alabileceğimiz “Kürtler”in temsil edildikleri bilgiyle ilişkilerinin mahiyeti gerçek bir disipliner merakın yarattığı süreçler tarafından belirlenmemektedir. Kürtler hakkında üretilen bilgilerin niteliğinin biraz kısırtıcı bir özelleştirmeye belgeselleştirme pratiklerine denk düşecek şekilde bilgiler olması önemlidir. Çünkü Kürtlere ilişkin bilgiler, hem Kürtleri yeniden kurmakta ve hem de onların aktüel varoluşlarına değer manipülasyonları bakımından yansımaktadır. Dünyayı Avrupa merkezli varsayarak yaratılan bir bilgilendirme tarzının üçüncü dünyadaki egemenliği salt spekülatif bir mesele olmasa da,(Dirlik, 2000:26-30) Kürtlerin, maruz kaldıkları bir bilgilendirme faaliyetini, tartma imkânlarından mahrum bir toplumsal varoluş koşullarında kabullendiklerini saptamak durumundayız. Daha önce Müslüman toplumlar ve Osmanlıların mirasçısı Türkiye Türkleri açısından da durum farklı değildi ve hatta onlar için de durum hala aynıdır.(Özdemir, 2014:108-109) Rosaldo, dolaylı olarak, antropolojiye eklenmiş kültürel çalışmaların etnik çalışmalardan çok farklı olmadığını; fakat çokkültürcülükten istifade eden ve belki Mary Louise Pratt’ın “temas bölgeleri” (“contact zones”) olarak isimlendirdiği kuramsal yapıyı da gözardı etmeyen genç uzmanların nezaket kurallarına riayet eden bir koşullanmayla davrandıklarını belirtmektedir.(Rosaldo, 1994:527) Burada “nezaket” ötekine akademik davranmanın özel bir niteliği olarak kavranmaktadır.

Yukarıda örnek bir tahlil bağlamı olarak andığımız “Şeyh Said Ayaklanması”na ilişkin epistemolojik durumu incelemek faydalı olabilir. Kürt milliyetçiliğinin kökenleri ve tarihi üzerine görece erken dönemde antropolojik bir çalışma yapmış olan Wadie Jwaideh, söz konusu ayaklanmanın İslâm ve gericilikle ilişkilendirilmesinin Türkiye Cumhuriyeti hükümetine yaradığı ve onların isyandaki milliyetçi özelliği küçümseme ve göz ardı etmelerinin manidar olduğu yorumunda bulunmaktadır. Jwaideh, farklı antropologların meseleye ilişkin çeşitli teşhislerini ve tahlillerini aktarmakta ve ayaklanmanın “Şeriatçı” Şeyh Said’den ziyade “milliyetçi” Şeyh Said figürüne yakın durduğunu göstermeye çalışmaktadır.(Jwaideh, 1999:403-409) Jwaideh’in anlam tarzından çıkan neticeye göre, öncelikle İslâm ile ilişkilendirilme gericisi ve olumsuz bir şeydir ve ikinci olarak milliyetçilikle ilişkilendirilme olmadığında Kürtlere zulmetmiş Türklerin ekmeğine yağ sürülmüş olacaktır. Kürtler için böyle bir ikilemde kalmak nasıl bir epistemolojik durumun parçası olmak demektir? Hemen fark edilemeyen hangi taahhütler ve tehditler Kürtler hakkında üretilen bilgiye eşlik etmektedir? Bilginin böyle fazla hesapçı iktidar merkezlerine göre yapılandırılması, aslında salt bilgiyle ilgili bir endişenin bulunmadığını ve hatta mesela sosyal bilimlerde görülen biraz özerk bilginin burada hiçbir zaman önemli olmadığını göstermez mi? Zira İslâm ile gericilik arasında kurulmuş doğru orantı ve milliyetçilik ile zulüm arasında kurulmuş ters orantı, bilginin yaratılmasının varlık şartlarını belirlemektedir. Burada bilginin öznesi olan Batılı epistemolojinin, meselenin neresinde yer aldığı genellikle yakalanamamaktadır. Jwaideh’in meseleyi Kürtlere eklenmesi lüzumlu bir “milliyetçilik bilinci” üzerinden okumak istemesi veya istememesi okurun dikkat etmeyeceği bir detaydır. Kendileri hakkında üretilmiş bilgilerle aralarındaki ilişki bu şekilde olan Kürtlerin herhangi bir bilgi etkinliğinin esas sorunu, amacı veya içeriği olmaları beklenebilir mi? Kuşkusuz bu soruda bir indirgemecilik bulmak mümkündür; fakat sorunun indirgediği kadar bir detayı deşifre ettiği de göz ardı edilemez. “Antropolojinin muhatapları” kavramsallaştırmasındaki

durum ve etnik ya da kültürel çalışmaların sözgelimi Amerikan çalışmalarına nispetle statüsü gibi hükümler Kürtler hakkında yaratılan bilgi bağlamları için geçerlidir.

3. Kürt Sorununun Toplumsal Niteliği ve Bilinç Meselesi

Zazaların algılarıyla ilgilendiği belli olan bir internet sitesi, 2009 yılında Türkiye’de yasaklı gazeteci/analist Wladimir Van Wilgenburg’un kaleminden çıkma kışkırtıcı bir yazıyı Türkçeye çevirerek yayınladı. Türkçe çevirinin başlığı, “Ankara Kürtleri Bölmek İçin Zaza Milliyetçiliğini Teşvik mi Ediyor?” şeklindeydi. Wilgenburg’a göre, Türkiye Cumhuriyeti hükümeti, Kürt milliyetçiliğinin veya Kürtlük bilincinin zafiyete uğratılması için Zazaları Kürt olmadıklarına ikna etmek için çalışıyordu. Sünni Zazaların Kürt olmadıklarına ilişkin bir propagandanın peşindeki Ankara’nın asıl ilgilendiği şey, Kürt hareketini zayıflatmaktı. Milli İstihbarat Teşkilatı ile Zaza milliyetçiliği arasında kurulan irtibatın Kürt milliyetçiliğiyle ilişkilendirilme tarzı ve bunun zamanlaması dikkat çekicidir.(Wilgenburg, 2014)

Yabancı bir gazeteci ve analistin Kürt hareketi konusundaki hırslı tutumu ve onun Türkiye’de varlığının yasaklanması önemli bir detay olmakla beraber bizim için öncelikli olan, Türkiye’nin resmi merkeziyle milliyetçi Kürtler arasında var olduğu kabul edilen propaganda yarışıdır. Alevi Zazaların ve Kürtlerin değil de özellikle Sünni Zazaların teşvik edildiğini öne süren Wilgenburg’un yazısının da antropolojik veya politik bir propaganda niteliğine sahip olduğu bellidir. Fakat onun ima ettiği tarafların ve olgusal hakikat durumunun Kürtler özelinde nasıl bir anlamı bulunmaktadır? Gazeteci Ruşen Çakır’ın bir köşe yazısına bakılırsa bu sorunun cevabı, öyle veya böyle siyasal bir koşullanmayı gerektirmektedir ve “çözüm süreci” veya “barış süreci” olarak adlandırılan bir anlaşma bile siyasallıkların merkezde bulunmasına göre demokrasiye uygun ya da aykırı bulunacaktır. (Çakır, 2014) Daha açık olarak, Türkiye’de Kürt sorunu, bizzat Kürtlerin bile propagandalar üzerinden anlam edindikleri ve her siyasal tarzın kendi çıkar hesapları için görece biraz veya çok kullandığı bir toplumsal sorundur. Kürtler ile sol düşünce arasında görülen düşünsel veya taktiksel yaklaşma, daha önce Kemalizm ile yakınlaşmış sol düşünce açısından öğretici bir gelişmedir. Bizim açımızdan ise, algıların gerçek yaşamla ilişki veya bizzat şartlarından ve içeriğinden emin olunmuş bir bilgi ile ilişkiden ziyade bu denli propaganda ve siyasal hesap üzerinden işleyen bir denklemden edinilmesi meselenin sahiciliğini unutturmaktadır.(Özdemir, 2014)

Kuşkusuz Kürt sorunu, Türkiye’deki “Kürt hareketi” olarak kabul edilen Kürt İşçi Partisi (PKK) bağlamından ibaret değildir ve Kürtlerin büyük bir yekûnu da siyasal olarak Kürt milliyetçisi değildir. Ne var ki, Kürt milliyetçiliğinin laik veya tamamen Batılılaşmacı ve bazen bizzat Kürtlerin bir kısmını dışlayıcı bir icraatla bile olsa varlığını küresel ölçekte göstermiş olduğunu ve genellikle Kürtlerin temsilcisi gibi işgördüğünü teslim etmek gereklidir. Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin son zamanlarda söz konusu hareketle kurduğu ve hukuki bir çerçevede yürüttüğü müzakere süreci bunu kanıtlayan bir veridir. Böylelikle “Kürtler” denildiğinde çoğunlukla Kürt İşçi Partisi (PKK) bağlamının kastedildiği ortaya çıkmaktadır. Kendini daha öncelikli bir kavram veya din olarak İslâm üzerinden tanımlayan Kürtlerin sayıca veya etkinlik bakımından çok olmaları, onların küresel düzeyde “Kürtler”in içerisinde kabul edilmelerini sağlamamıştır. Modern Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türk milliyetçilik ve ulusal hareketinin yaşadığı tecrübenin biraz farkında yol almaya çalışan “Kürtler”in kendi akıbetleri bakımından heyecanlı olduklarını da eklemek gereklidir. Bu heyecan onların çoğunlukla henüz ergin seviyesinde davranmalarını da intaç ettirmektedir. Gezi Parkı eylemleri sırasındaki oturaklı sessizliklerinin aksine Kobane eylemlerinde meseleye fazla angaje olmaları söz konusu olgunlaşmamışlığın belirtisi olarak alınmalıdır. Bir

tarafından böyle tecrübesiz ve bilinçsiz davranabilen Kürt hareketi, bir taraftan da mesela oy vermek söz konusu olduğunda Türkiye'deki en bilinçli siyasi seçmen olarak örgütlenebilmekte ve diğer taraftan da farklı siyasal ve sosyal hesapların üzerinden gerçekleştiği edilgen bir tema olabilmektedir. Çok fazla ilişki, kavram ve denge değişkeni, Kürt sorununa dair toplumsal durumun niteliği ile bilinçlenme arasındaki münasebetin tahlilini zorlaştırmaktadır. Genelde bu meselenin gelişme evreleri arasında geçerli bir mantığın icat edilemeyeşi veya bulunamayışı, Kürt sorununun bazen sanal bir sorunmuş gibi düşünülebilmesine de olanak vermektedir. Zira Kürt olmakla zulme uğramak arasındaki irtibatın keskinliği, üzerine bu denli hesap yapılan ve sürekli algılarıyla oynanan bir Kürt siyasallığıyla buluşturulamamaktadır.

Samer Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, “Seçmenlerin Toplumsal Profili ve Siyasal Eğilimleri: Sınıf, Toplumsal Cinsiyet, Etnisite, Din, İdeoloji ve Gezi Olayları” başlıklı bir anket ve sosyal analiz metni yayınlamıştır. Hacimli sayılabilecek metnin mimarı Koç Üniversitesi'nden bir öğretim üyesidir. Araştırmanın kullandığı terminoloji ve yöntem, metnin başlığından anlaşılabilir ve postkolonyalizm bağlamında yaklaşıldığında, ankete katılanların cevapları nasıl olursa olsun belirli bir sonuca yönlendirici bir kıvamdadır. İstanbul ve İzmir'deki toplumsal ve siyasal pozisyonlar hakkında fikir veren ve merkeze insanların ekonomik durumları, İslâm ve laiklik arasındaki seçimleri ve Gezi Parkı olaylarına ilişkin yorumlarını yerleştiren araştırmaya göre, mesela dar gelirli olmayla İslâm'ı tercih ediş arasında bir yakınlık vardır ve “Kürtler”, İslâm'ı değil laikliği tercih etmektedirler. (SAMER, 2014))Bu çalışmanın siyasal kimlikler üzerinden sosyal durumları belirlemesi bir tutarlılık yarattığı ölçüde “Kürtler”in belirli bir siyasal pozisyonla birebir örtüştürülmesi, olgunun tüketimi konusunda geçerliliğin eksik kalmasına yol açmaktadır. Örnek bir araştırma olarak burada andığımız söz konusu araştırmadan da anlayabildiğimiz kadarıyla, metinleri yaratan tarihsel algı koşullarında bile Kürtler, belirli bir siyasal ve sosyal pozisyonla eşitlenmişlerdir. O halde acaba Kürt sorununun toplumsal niteliği ve Kürt bilinci için merkezi ölçüt milliyetçilik olarak mı alınmalıdır? Bu da meseleyi yine aynı gerici-ilerici dikatomisine hapsetmeyecek midir? Tam olarak böyle değildir; çünkü tarihsel geçmişin bir dikatomi etrafındaki örülüştünden değil, güncel bir koşullanma tarzından söz ediyoruz.

Kürt sorununa felsefi bir taleple bakıldığında, bazı kavramlar olmaksızın sorun hakkında konuşmanın mümkün olmadığı görülmektedir. Türkler, milliyetçilik, zulüm, ulusal bilinç, sol, demokrasi ve devlet kavramları olmaksızın “Kürtler”e ilişkin bir cümle kurmak imkânsız gibidir. Yaşayışları çeşitli toplumsal görünürlük talepleri tarafından belirlenen ve siyasal pozisyonları daha az “Kürtler” içerisinde görülebilen dindar Müslüman Kürtlerin bilinci bize göre daha fazla özerktir; çünkü denklemde görece cılız bir yer kaplamaktadırlar. Çizdiğiniz haritalarda görünmesini istemediğiniz detayları veya bazı ana unsurları yok ettiğinizde meselenin kavramsal veya şematik düzeyi onun hakikati olarak görünür olur. Kürt sorunu, özellikle Türkiye'de, Türkler ile Kürtler arasındaki bir sorun olarak algılanmaktadır ve laiklerin önemli bir kısmı ile solcular ve Alevilerin önemli bir kesimi “Kürtler”in yanındadır. Birbirine sahip çıkmanın veya meselenin belirli bir tarzda örülmesinin taraflarca yeterince belirgin ölçütleri bulunmamaktadır. Fakat siyasal işbirliklerinde pazarlıkların genellikle ikna edici detaylara sahip olduğunu düşünebiliriz. Bu bakımdan daha önce Kürtlerin “ulusal bilinç tarihleri”ne eklenen milliyetçilik ile İslâm arasındaki dikatomi önemli bir işlev görmektedir. İslâm her anıldığında Türk devletinin, zulmün ve gericiliğin; Kürt milliyetçiliği her anıldığında da özgürlük, demokrasi, Kürtlük ve ilericiliğin eşlik ettiği keskin çağrışımın meydana geldiği teslim edilmek durumundadır. Sözgelimi İslâm veya Müslümanlık Türk tarafının istismar ettiği bir araç olmaktan kurtarılacaksa Kürtlük ulusal

bilincine hizmet eden bir kültürel söylem haline dönüştürülmek durumundadır. Buna göre, Türk devletinin istismar ettiği İslâm ile Ortadoğu’da laikliğe karşı örgütlenen “iktidar İslâm’ı” (“siyasal İslâm”) son derece yanlıştır ve Kürtlerin bunlardan uzak durarak aslına döndürülmüş kültürel İslâm’a yakın durmaları gerekmektedir.(Amed, 2014)

Kürt sorununda bilinç kavramı son derece karmaşık bir denklemde ve fazla bir manevra kabiliyeti olmaksızın vardır. Yukarıdan beri betimlediğimiz toplumsal durumun içerisinde varolan bir bilinçlilik tarzının kendi niyetliliğini ne denli temellendirebiliriz? Bizim için tayin edici olan, algılarıyla bu kadar fazla oynanan insanların kendi gerçek tecrübeleriyle aralarında kurabildikleri sahici anlamların bilinçliliğin neresinde yer aldığıdır. Kürt sorununun antropolojik nitelikte olmayan bir sosyal bilimin esas bağlamı olmayışı, söz konusu anlamlarla bilinçlilik arasında kurulmuş bir ilişkinin detaylarını ele verecek kavramların bulunuşunu zorlaştırmaktadır. Kavramsal alışkanlıklar zihinsel düzeyleri genellikle derin ölçülerde belirlemektedir. Yine de sahici anlamların bilinçlilikteki yeri için bir saptamada bulunmamız lüzumludur. Belki Abdullah Öcalan’ın yayımlanmış bir yazısından ilham alınabilir. Ona göre, Ortadoğu uygarlık tarihi, uygarlık sisteminden dışlanan tüm toplumsal unsurlara karşı bir “karşıdevrim” olarak yorumlanabilir. Böyle bir “karşıdevrim”i insanlar için anlamlı kılacak şey, sosyalizm, liberalizm, Müslümanlık ve Hıristiyanlık gibi adlandırmalar ile değil, asıl olanlar temelinde, yani ahlaki, politik ve demokratik toplum temelinde bulunabilir. Öcalan yazısında, kendi kurduğu doğru varoluş tarzını gerekçelendirmek üzere Ortadoğu özelinde yeni bir tarihsel anlatıya girişmektedir. (Öcalan, 2014) Burada dikkat çeken ve işimizi görebilecek detay, uygarlık sistemi üzerinden somutlaştırılan toplumsal ilişkide görünür kılınan dışlanma duygusudur. Öcalan’ın yazısının gerçek hayatla buluştuğu ve kendini meşrulaştırdığı yer burasıdır. Yine de dışlama, bir tepkisel durum için gerekçe niteliğinde alınabilir gibidir. Fakat öznesi, tarihi, talebi ve sonu belli olmayan; sadece nesnesi belli olan bir sözcük olarak “dışlama” ya da “dışlanma”, Kürt bilincini özel bir kavram vasfında geliştirmektedir.

Sonuç

Bu yazıda, Kürtlerin kavramsal ve bilimsel bir ölçekte “Kürtler” olarak alımlanışının yarattığı aktüel sorunlar üzerinde duruldu. Tarih veya felsefe evreninin çağdaş normlarına göre –söz konusu normlar kullanım tarzından ve içeriğinden elde edilmektedir- bir adlandırma ve yöntem sorunundan söz edildi ve Kürtler ile “Kürtler” hakkında üretilmiş bilgi arasındaki ilişkinin mahiyeti incelenmeye çalışıldı. Milliyetçilik ve ulusal bilinç ile İslâm arasında bölünmüş ve çeşitli dolaylamalar eklenmiş oryantalist okumanın “Kürtler”i, tarihin, felsefenin ve özel olarak bilim kavramı altında alışılmış bilgi çerçevelerinin dışında konumlandırıldığına yer verildi. Bu arada “Kürtler” etrafında gelişen toplumsal durum ve bilinçlilik halinin, profesyonel bir bilimden ziyade dengeleri gözetken bir propaganda aritmetiğinden beslendiği açıklıkla betimlendi. İlk elde Kürtler ile bilimsel bilgi arasında aktüel koşullarda bir alışverişin tek taraflı bir ihtiyaç olduğu anlaşılmış bulunmaktadır. Oryantalizmi üçüncü dünyanın bir çeşit bilimsel bilgisi olarak yaratanlar açısından söz konusu bilgi bir ihtiyaçtır ki üretilmektedir. Fakat Kürtler açısından bilgi henüz gerçek bir ihtiyaç değildir. Kürtler açısından henüz propaganda ve algı operasyonları düzeyinde bir toplumsal varoluşun söz konusu olduğu söylenebilir. Kaldı ki Türkiye özelindeki sosyal durumdan anlaşılabilirliğine göre, “Kürtler” açısından bilginin pratik karşılığı çoğunlukla siyasal düzeydedir ve göndermeleri karmaşıktır.

Başlangıcı ve sonu, amacı ve yöntemi, sorunları ve çözümleri belli ve özerk bir tasarım olarak bir çeşit tarih yazımı ne Kürtler için, ne de “Kürtler” için söz konusudur.

Sembolik bir başlangıca ve aktüelliğe bağlanmış Kürt varoluşunun tarihin konusu olamayacağı bellidir. Kürt bilincinin bir çeşit tarih felsefesi olarak tarih yazımına elverişli olmayışının yanı sıra “kendi özerkliği” hakkında herhangi bir problem üretmeyişi, ayrıca Avrupa merkezli bir kendini okumanın sürekliliğine rağmen epistemolojiye ilişkin herhangi bir literatürün bulunmayışı, felsefenin de Kürtler ile ilgilenemeyeceğini göstermektedir. Dahası sosyal bilimlerle metodolojik ve epistemolojik bağlamlarda genellikle farklılaşan antropolojinin içerisinden etnik çalışmalar veya kültürel çalışmalar bakımından dile ve metne taşınan Kürtler açısından karşılaştıkları bilgi karşısında etkin bir konumlanıştan söz edilemez. Kürtlerin durumu, kendilerinden önce benzer bir yazgıyı paylaşan diğer Ortadoğu ve Uzakdoğu halklarından farklı değildir. Türkler, Araplar, Farslar ve Hintliler de tarih, felsefe veya sosyal bilimlerin gerçek bir sorunu olabilecek nitelikte bir sosyolojiye hiçbir zaman sahip olmadılar. Söz konusu milletlerden evrensel bir filozofun, düşünürün veya sosyal bilimcinin çıkmayışı böyle bir toplumsal hareketlilik tarzında anlaşılabilir. Bu, onların ve Kürtlerin nasıl var olduklarına ilişkin betimsel bir yorum ve görece bir tahlildir. “İyi” ve “kötülük”ü kararlaştırılmış ahlaki bir bilgi değildir. Oryantalizmin etkin bir epistemoloji yarattığı toplumlar açısından öznenin tarihin neresinde ve nasıl var olduğu, düşüncenin hangi pratiklerle nasıl keşiştiği ve gerçek tecrübenin ne tür ihtiyaç parametrelerini ne şekilde ürettiği kavranılamaz. Böyle bir kavrayıştan yoksunluk ile de tarih ve felsefe bağlamları yaratılamaz. Tarih ve felsefe yoksa üretilmiş bilgiyle ilişkinin mahiyeti hem edilgendir hem de bilinçsizlikle gelişir. Açıkçası toplumsallaşma tarzı bir taciz veya kuşatılmışlıkla mümkün olan toplumların böyle bir yazgıda varolmaları, bir aşağılama veya olumsuzlama zemini de vermemelidir; çünkü bir şeyin önce varolup olmadığı ve varsa ikinci olarak nasıl varolduğuyla ilgilenerek yetinilmesi bilimsel bir faaliyet olarak anlaşılmalıdır.

Kürtlerin toplumsal varoluşları ve toplumsallaşma tarzları, adlandırma ve yöntem, teşhis ve sorunlaştırma bakımından tartışmaya açık bir nitelik taşımaktadır. Adlandırma, yöntem ve terminoloji oryantalist bir bağlamin verili tecrübeye yedirilmesiyle gerçekleşmekte ve bu durum, bizzat Kürtlerin yaratılmış “Kürtler”e benzeyip benzemediğiyle ilgili bir tartışmayı da felsefi veya tarihsel meraktan uzaklaştırıp meşru olmayan politik taraflardan birine yakınlıktır. Bu denli siyasal, tarih ve gerçek tecrübeden kopuk ve propagandaya elverişli bir varoluş biçiminde ancak anlık kavrayışlar ve niyetliliklere angaje yorumlar mümkün olabilecektir. Kürtler açısından böyle bir dünyada varolmanın da getireceği avantajlı toplumsal gelişmeler göz ardı edilemez; fakat bizzat modern olan bir milliyetçilik kavramının bir ulusal bilinç yaratarak hem modern öncesinden kopuşun sağlanması hem de sözcülemi küreselleşmenin parametrelerini çok geriden izleyecek bir tarihin kabullenilmesi yeterince olumlu ve uzun vadede tatmin edici görünmemektedir.

* Yrd. Doç. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi, muhammetozdemir2012@gmail.com.

** Buna Abdullah Öcalan’ın eserleri de dâhilmiş gibi görünmektedir. Zira söz konusu eserler siyasi ve sosyal propaganda türünden eserlerdir. Bu arada kuşkusuz meselenin bizzat tarafı olarak kaleme alınmış eserlerin bilginin temel malzemesi niteliğinde işgördüğünü göz ardı etmemek lüzumludur. Öcalan’ın eserleri, temel bir siyasi aktörün elinden çıkma metinler olarak daima kıymetlidir.

***Bruinessen, bir yazarın teşhisi üzerinden Hâlid-i Bağdâdî’nin, müritleri tarafından Peygamber olarak görülen ve Allah’tan vahiy aldığına inanılan birisi olduğunu

aktarmaktadır. Türkiye’den bizim karşılaştığımız örnek müritlerin hiçbiri bu düşüncede değildi. İki antropoloğun da İslâm’ın muhtevasına yönelik eksik bilgilerinin veya Hıristiyan teolojii İslâm’a fazla uygulamalarının böyle bir yorumla neticelendiği düşünülebilir. Bkz. A.mlf., a.g.e., s. 333.

KAYNAKÇA

- AMED, Hayri, “İktidar İslamına Karşı Kültürel İslam”, *Özgür Gündem*, (29.08.2014)
- BAYRAKTAR, Mehmet, *Kürtler Türklerin Nesi Oluyor?*, Kelam Yayınları, 2011, İstanbul.
- BELGE, Murat, *Militarist Modernleşme*, İletişim Yayınları, 2011, İstanbul.
- BRUINSEN, Martin Van, *Ağa, Şeyh, Devlet*; çev.: Banu Yalkut, İletişim Yayınları, 3. Baskı, 2004, İstanbul.
- CEMAL, Hasan, *Çözüm Sürecinde Kürdistan Günlükleri*, Everest Yayınları, 2014, İstanbul.
- CEMAL, Hasan, *Kürtler*, Doğan Kitap, 2003, İstanbul.
- CORONIL, Fernando, *Elephants in the Americas? Latin American Postcolonial Studies and Global Decolonization*, *Coloniality At Large*, Duke University Press, 2008.
- ÇAKIR, Ruşen, “Kürt Milliyetçileri Türk Demokratlara İhanet mi Ediyor?”, *Vatan Gazetesi*, (02.05.2014)
- DİRLİK, Arif, “Is There History after Eurocentrism? Globalism, Postcolonialism, and the Disavowal of History”, *History After The Three Worlds* içinde, ed.: Arif Dirlik, Vinay Bahl, Peter Gran, Rowman & Littlefield Publishers, 2000, New York.
- GAZÂLÎ, *Mişkâtü’l-Envâr ve Misfâtü’l-Esrâr*; thk: Abdülaziz İzzüddîn Es-Seyrevân, Alemü’l-Kütüb, 1408/1986, Beyrut.
- GENCER, Bedri, *İslâm’da Modernleşme 1839-1939*, DoğuBatı Yayınları, 2. Baskı, 2012, Ankara.
- JWAIDEH, Wadie, *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi*; çev.: İsmail Çekem, Alper Duman, İletişim Yayınları, 2. Baskı, 1999, İstanbul.
- MISHRA, Vijay, HODGE, Bob, “What was Postcolonialism?”, *New Literary History*, Vol. 36, No: 3, Critical and Historical Essays, Summer 2005, s. 375-402.
- MORANA, Mabel, DUSSEL, Enrique, JAUREGUI, Carlos A. (Ed.), *Coloniality At Large*, Duke University Press, 2008, Durham&London.
- ÖCALAN, Abdullah, “Ortadoğu Toplumunda Bunalım ve Sorunlar -VIII-”, *Özgür Gündem*, (02.08.2014)
- ÖZDEMİR, Muhammet, “Türkiye’de Müslüman Dindarların Maruz Kaldığı Dışlama Üzerinden Açığa Çıkan Hak Çatışmaları”, *Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, Yıl 1, Sayı: 1, Bahar 2014, s. 103-128, Aksaray.
- ÖZDEMİR, Muhammet, “HDP ile Halk Cephesi Arasında İstanbul’da Gerçekleşen Anlaşmazlığın Düşündürdükleri”, www.gencufuk.com (02.08.2014)
- ROSALDO, Renato, “Whose Cultural Studies?”, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 96, No: 3, September 1994, s. 524-529.
- SAİD, Edward W., *Kış Ruhü*; çev: Tuncay Birkan, Metis Yayınları, 2000, İstanbul.
- SAMER Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, <https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0CCkQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.ssamer.com%2FUserFiles%2F277128Bas%25C4%25B1n.docx&ei=MyaEVOjyGYXoywP8xILwDg&usq=AFQjCNHSRzBEGeKO7-I3T6pm47Hk-XXeg> (07.12.2014)

-
- TAPPER, Richard, "Introduction", *Islam in Modern Turkey*, ed.: Richard Tapper, I. B. Tauris & Co Ltd Publishers, 1991, s. 102-120, London & New York.
  - WILGENBURG, Wladimir Van, "Ankara Kürtleri Bölmek İçin Zaza Milliyetçiliğini Teşvik mi Ediyor?"; çev.: Nusret Aydın, www.zazaki.net/haber/ankara-kurtleri-bolmek-icin-zaza-milliyetciligini-tesvik-mi-ediyor-280.htm (06.12.2014)
  - YALÇIN-HECKMANN, Lâle, "Ethnic Islam and Nationalism Among the Kurds in Turkey", *Islam in Modern Turkey*, ed.: Richard Tapper, I. B. Tauris & Co Ltd Publishers, 1991, s. 102-120, London & New York.